

КУШТЕРНИ КАДЫП · ТУРГАШ...

Х О Й А Ж Ы Л Ы:
дуржулгага даяныр

лективингс камналга
лээп алган техниказын
эдилээри, чиг-этти кам-
ажылчын, ажылдак-
рын-нүүрүнүн, ат-алда-
азынын херээ болур.

КМК-ийн коллектчилуудын түүнслэлээр буюу пуббликшинг туушчидын аразын дэстг чарштын болш, СЭКП Тыва АССР-ийн Л Чувалдин, проффесор болш В.К.С.К. Чувалдин шилчир Кызыл л шаннахтай.

Мурунчк коллектчилуудын аразын дэстг чарштын болш, СЭКП Тыва АССР-ийн Л Чувалдин, проффесор болш В.К.С.К. Чувалдин шилчир Кызыл л шаннахтай.

ОНУ ЭТПЭЭН ШААНДА...

Оз 138 ууу күүстекте
Ал бригадаларда
лар Делил Орус-оол
Херел Чоолу, Другу-оол
най болгаш эскелер-д
ажылга ак сеткиндик
үлөгөсүн көргүзүп, ша
ажылдап туралар.

№ 5 КМК («ТЫВА
ТУДУГ» КАТТЖЫ
ЭРЗИН)
КМК-нын «Мөрөн»

Жылдаан турар ол
(британди Си. Ондар)
зидден тура-сургут,
ча ажилдаан, ний
таар, 141 дөрөлч
ажиллаа чуртлаа
ажиллаа киргис.
Ондарын, Кызыл-о
нуц удурткан брит
ай планын 104 хуу
сетсэн.

КМК-ныд коллектив
рублянд капитал сал
нарын шингээгид тур
мон рубуц түгсид
ны 1022 хуу күүсетс
тарынын күжү-биле тур
дыр планын 103 хуу
Коллективте Чуга М

тур. КМК-нын
жылды
бын
колон-
амгы
йонгар
ка кат-
атты
а сен-
не, ту-
тур. КМК-
дээр, ла-
лавын
сгыш
ын. А
дээр.

ТИЛЕКЧИ ОДУРУН

олар 40,2 мун рубльди дарын кылгаш, оиналдазын 100,5 хуу кеңнер. Бригадир Васильевич Савин ажалды келг удуруп, орта келген. Бүдүрүлгө үрмштинде төлөптүг ажы В. Савинге Совет Тыв

[illegible]

Ээ ёзу-биле көөр

МЕРГЕЖИЛ ХЕРЕК

рынд көргүзүү чыдап-та
албас. Мергежили бедик
за, таанда кайымын ыңды
лур ийик. Ындыг тур
совхозтуу бежен хире хо
зуну чүгө алдызы клас
Олар, арта-ла, ийиги клас
аан.

Малчынарда зооветер
лыг болгаш экономикти
диге хире-хире эртип т

ныччалыа-даа оларын шы-
чоугур негелдеге четлес.
дугайында шүгүмчүлөлдөр
ралдарда база болгулаан.
соонда өөредилгени үр
чорударын болгаш оон шы-
рын бедидерин чурумчу
Өөредилге үезинде ыла-
эртем-техниканын чедиш-
нерин болгаш мурнакчы

жулганы шингээдиринче
кичээнгей салыры көрдүүг
«Экономика камнал
болур уjurлуг». Бо ки
рыгны амьдыралга ботта
рарынга бедик мергжил
чуг чугула. Оон инай аж
ээ ёзу-биле хамаарылга х
Бүгү арга-курлавыр ы
тыптыр

С. КЕНДЕР
хову-трактор бригада-
нын бригадириниң от-
талазы-биле дузалакчы

Оада-ла ден кез олар
ажылдар болза, «Тээди
хоз планин куусеярмте
гедесек.

Он бирги беш чылым
дукчу чылымд бистин
тун ажил-шичирин бед
социалистг хуэлмел а
Чугле хураганин безин
чу башка онааштыр дор
пар. Бир инекке онаа
сар сүт база көвүдэр,
көргүзүлгөр эрткен ч
дегиленин дымк бедик.
дыг сорулгаларин ботт
пар дээш социалистг ч
нер бурунгул өскөзөт.

[illegible]

ге 2 кижини өөреддир
ген.

Сөөктө уясе камыяла дуга-
йында айтчыр ужу ажал-
агымдыла кол чери ээлеп ту-
руп. Бүт-дө хөргөшиңиз өзү-
рө көөрү чүтүл. Бу дуга-
йында айтчырмы «Шын» со-
луктун көдүртү турары база
бар. Оз айтчырды камаршыр
боллардыр. Бу дуга-
йында айтчырмы «Шын» ую-
лоры шыктардылам.

Бистия сөөкөз сөөкү чы-
дарла пазыны оналдыларын
богаш социалистич дүзөткө-
лөрү күүсөлү шылаа-таа.
Эрткин чылын база шынтган,
хымык пазыны күүсөтшмөз.
Эрткин чылын күрөшө эте.
Стү болган дук сапар пазы-
нык чылаа-таа болган-
мыла. Бир чылаа саар
пазыны 90 түн чылаа-таа

КИЖИ БҮРҮЗҮНДЕН ХАМААРЖЫР

гашыр дүктүн плаамы мырыңа
70-не ушу жүүсүстөнгө. Хо-
дан алган дүк биле өшкү-
миркан дүктүн кемчелдиги,
милат барык чок. Чус башы
оңагырт дөңгүл-ле 57 бө-
дө, 59 хураган, 31 аял доруу
турган. Хораян мал-... са-
лык көндүдө. Благына ху-
раан койчуң саңи, оңн му-
нундагы чыл-бисе деңизээр
будун-чартык катал, хора-
н өшкүңу саңы ийи аягк чар-
ткан. Кижн бүрүз аяллы-
з 49-бисе көрүп, бүгү түн-
дө кемчилдиги турган ба-
ланың болбос ийик.

турары мал бажынын ээже-
турары-биле болгаш курун-
дулга-н малдын күжүн
аргачы-биле тайылбырлат-
тып дээрн билдирет. А о-
чүдүн болуп турары? Бир-
де дугаарында мал ажылы-
ны аймакчаларынын хары-
сагына чыгарылып, аймак-
лаз өзү-биле көрбөй турары
дээ. Малчы кижир аргачы-
чалгаз азы буданыаш болу-
п, болгаш, оон малчы хоруга-
болгаш арган болур. Бинди
тикектерия бистин совхозта
тайгу көргүзүп болур. Олар-
нын өрсөй база хей.

бээр өшкү мадап келген. О
Куш-ажылдын Кызыл Тук
денини эңилчекчи,
АССР-нин аларды малчы
Кайды Херелмаз база К
ажылды Кызыл Тук орден
ле болгон «Хүндүлдин Д
1939» орден-беле шаанна
Ызда Ленинга юбилей меда
база бар. Эрткен чымын
РСФСР-нин казак аймак-
лынын аларды аймакчалы
күндүлүгү атты алган. Өт-
чээрба медал чыл дүргүз
социалистик чарыштын му
чу олурунунан дүңдүз, а
чым-на түс өшкүтк омаал

Она даа, ден хез олар
ажилдаар болза, "Тээд
хүс планнар куусадаригте
гелесвс.

Он бирги беш чылым
зукчу чылымда бистин
тун ажил-шичиринг бед
социалистг хүдүмлен а
Чүтлс хураганин безин
сүс башка онааштыр дор
рар. Бир инекке онаа
саар сүт база көүдүдэр,
күргүзүлгүл эрткен ч
дегиленин дьха бедик.
дыг сорулгагарин ботта
рар дээш социалистг ч
нер бурзуулга өсүскээн.

И. ТИМОФЕЕВ

Ш ы н.

2-ги арын. 1985 ч. февраль 10

АГААР ОРУУ АК БОЛЗУН ДЭЭШ

БАШТАЙГЫЛАРНЫҢ ИЗИБИЛЕ

БИСТИҢ КАНДИДАТТАРЫҢЫС

«БҮЗҮРЭЭР БИС, АЛЕКСЕЕВНА!»

ын, 1985 ч. февраль 10

ын, 1985 ч. февраль 10

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЁЗУ-БИЛЕ

Орук демдегелели

Бистер Моодук он сес ай-мартынын бирээ — Чоён-Гоби аймакта айдан барган бис. Ол аймакта 456 километр болгон поезд-биле түзөлдүр чорун келир. Эртең эрте үнгөн болгон чериң бай-далы-биле хуну бадар таны-жар аргалы болган бис. Мур-нуу түккө ыраан тууду-на дагылар чоруту чидил, чер ор-гуланып кел чыдар. Ынчал чор-уу бүрүнелер, мида-мында тейжигеңер, кистүгүлээр, Орутуң ол-бо талаларында колаң чыгылар, бөлүк инек-тер, чамдыкта төсөлөр-даа та-варжыр. Улуг дүң эртел чор-да, караң төсөл ордулаштар, чада туудукан дег, дегемпер чаттыла-ла берди. Хенертен-не Е. Танава алтыра берди:

— Көрүңдер, чээрернериң чараштары! Чээрер, шылаң-ла, кезек-кезек бөлүлгөңи алган, чер-биле өнөш болу берген орук хажымында дүштө-даа чок олтан чорлар. Караң төсөл-дөк хову чүгө ийн кило-метр хире көстүр, оон ийн дээр-биле туту бээр чүвө бол-ду.

Кежээ апаргалда аймакты төв Сайында хорайга че-ли келдиңиз. Бисти Намил Чоён-Гоби аймакы бирги се-кретари Пулжин болгон аймак-ты өскө-даа удурутукчулар үткүн алтынар.

Чоён-Гоби аймак 1931 чыл-да тургустунган, чурттагы чогуу 40 муң ажыг киж. Де-векээр 114,5 дөрбөчкө ки-зи Бельгия, Дания, Люксем-бург, Швейцария болгон өскө-даа чурттары каттай алганы-биле деп болуп турар. Оон ийн кызылдарынын уузуу 1900 км ажыг, аймак 13 су-мугу, 1 хоорайдык, 4 хорон-зуг. Аймактын экономика-лык кол адыры — мал ажы-лы. Малынын бажы бир мил-лион ажыг, аймакта 12 көзүң-дөк болгон каттыкшымын, бажы гөсөк, 36 брыгада бол-гон ферма, он муң ажыг өөр-өңчөкчүлүк ийни билигин 20 ажыг шкөлдү бар. Ол ыш-каш эт, ашы-чөк бүдүрү комбинаттар, чурт-шнчилет музейи ачылган турар. Сай-шанд хорайда республикада сургалык, МАРЭ-нин шанила-ны лауреалы эччү чыгышпа-ны бар. Ында Мурнуу-Гоби, Орта-Гоби, Чоён-Гоби, Чоён-Сүзү-Батор, Хеней болгон Төп аймактарың сургулдары өөрөнүп турар болгон ук үн-дө 1967 чылдан бээр «Са-гыла-чурум үрөңкелери» чок колдонулган деп хулулук ат-тың алдыңиз. Ында уулуң-дөк болгон спорт калып ил-терелди алган, үчүнчө аймак, республика болгон делегей чергелет маргалааларга ал-ды, мингүн, хүлөр медалдар-ны каалап ап келген. Сөөлү

чыдарда аймактын дөвөсө-ринде аны-бүрү үнөңдү бол-гон ховар казар байлактар тывылган, оон шнчилет ажы-ам-даа уламчылашып, кел-диң барып аймак индус-трия-аграрлыг болу бээр, курлавыр талазы-биле делег-де ийнги черде турар экиде-рер шыгың, кара чыгыс ка-ракуу хой өстүрүп турар кур-хоз чүгө ол аймакта.

Бистер аймактын анык чо-гаалчылары-биле ужуражып, оларнын шүлүктөрүн сайга-рышкан бис. Ында литература каттыкшымында 18 кел-гүн болгон 32 эгелен чорур авторлар бар. Бир солун чүдү чүл дие, олар боттарың эң эки дээң шүлүктөрүн, чечен чугаалары, кыска тоокуларың боттары ном кыдыр үндүрүп турары. Оларнын хемчээң улуг-даа эвес, бир авторунун беш-алды-даа, бөлүк авторларын-иң-уш-даа шүлүктөрү, ийн-бир чечен чугаалары болгу-лаар. Бистин сайгарышкан ав-торларыңан экономист, ийн номун автору Домгитин, ма-шинист, урулгар чогаалчы Одоохунун, бажы Хурачо-лоонун шүлүктөрү тема-даа, шылар-даа, бижиниң аны-иң-даа ову-хевирлерин ажылааның-даа талазы-биле солун, чаа тынышты, он-за үнү берип турар болгон. Чикээ, Хурачолоонун «Сере-мчелдиг болулар» деп шү-лүгдө мындай одурулар бар:

Кара черин кыры ам-даа
Караң чажы, төккөн хандаң
Өл-шнх хевээр чытталып кээр,
Өршөз бурган, боданыңар!
Чамбы дилке чаа-дайың
Чалышталып частыр болза,

Өршөчкө эң артар ышкан,
Өршөз бурган, боданыңар!
Анык авторун үнөң чүгү-ла темизин көргүзүп, делег-иң салым-чолу дээң бодуңуң үнүң көдүрүп турары тава-рылга эвес. Ол ышкан урул-гар чогаалчы Одоохунун шүлүктөрү бичилеринин чап-тангыч чараш ажы-чанын, сол-ун ужурааларын, амыралы-чы билишкениңер көргүсөң.

«Орден» деп шүлүгдө бичиң октяброт оол ачаның хөй-лө-шнче сүлдө бодуңуң хөрөңдө октяброт демдээң орден кыл-дыо чугаалан турары солун:
Ачам дээрге сүлдө демек орденниң
Алар-аттың хойжу кижэ болбазыкпе,
А мен дээрге Ленин орден кадалаган

Аажок эки өөрөнчкөн кижэ
Бистин аравыска ажык, чаа-гай күзүшкениң болгон
Былгың пегелдиг чугаан болгон.
Чамдык шүлүктөрүн чептес талаларын, темаларын

Бистер нитизи-биле 9 улаа ужуражылга кылып, 2000 ажыг моол номчулуктар-биле таныжар аргалы болгон бис. Ол биске чаа-чаа чогаалчы оорук киришкени бээр, бистиң харылаанысты болгон найраалыктың чамы бижык-тыр деп чүвө билиңер. Ол дээң ССРЭ-нин болгон МАР-нын чогаалчылар аяктерине өөрүп четтиргениңиз ил-редип турар бис.

О. СУВАКПИН, шүлүкчү.

Ажык чагаа хунунче чалап тур

СЭМП Бай-Тайга районоу, улус депутаттарың район Советиниң кукумоу, «Шың» солунун редакциясы Ажык чагаа хунун район төвүнүн Култура бажыңы-бо чылдык ФЕВРАЛЬ 16-ДА 14 шакта эрттирер. Оон амылгың чамдык министр-стволарың, ведомстволарың болгон районун удурутук аймакчалары кириңер.

Санал-оналдарың болгон айтырылганы бижээш, СЭМП райононун нити илдиңизин, районуккомунун секретарыңче чорудар, тускай асан айтырылгар хаар-жаанче сугар.

Ажык чагаа хунунге илдепелгиң кириңиринче чалап тур.

Суд залындан

Күрүңе кармалыңче хол су-кан кижилерин илеретип ты-вар, оларга хойлуу бугулар шыгың хемчег хууздээр. Чоңун негиз турары мынд. Ол бүгүн аймактың бурзу-тергиң эки билди. Ындыг турбуже, ажык-кочкаа суруп, арбын аймак шнжээңчел, суд салдайыңдан чалайлаңы баргалаар кижилер ам-даа тыттып турар. Оларнын үлгү-дөң чоңа дынаалар, мында-ларга шыжадыр арга чок бай-далы тургузар, шыгың хем-чегип хууздээр ужурул бис.

Бо улаада эрге-хойлуу аймакчаларың киңзөгөңи Чоён-Хемчик районунун «Сельхозхимия» бугурулде кат-тыкшымың чамдык аймакчаларың алысак-чиксек чорун хаара туткан. Ында харысчалгың чамдык аймакчаларың сал-хөв чорум-хун хажыдып, күрүңиң ака-ш-хөргөңиң бодуңа шн-гээңиң ап келгенер. Ону дай-ла арым-чүр чок байла-биле кытаны илереттинген.

«Бажы Сэкиндан эгелен үрелер» деп ил-чөк-домак бар. Күрүңе кармалыңче хол сугар «операцияга» ук каттыкшы-мыңың даргасы К. Д. Мон-гуштуң кириңип турганын ба-

рымада кылдыр бо үлгөрг-домак сагышым. Бир эвес ол удурутук кижэ бодуңуң ал-бай-хууздээңиң эки медресе биллп, сал-хөв чорумуа би-чин-даа болза хажылар чо-рукту боттайгы, үелен-не кезе шыкан болза, мынд үлгүдөң алаа болбос ийн. А Кара Монгуш ийнчакыл, хары-даа ме-ре наара тургузарыңа, да-ш-кага сунадуур аймакчалар-биле аргааларыңа, артык акшаның «тып алыңарга ме-ре-жигин турган. Оон оозу эки чүвөгө чедирбээң.

Кара Монгуш 1981 чылдан күсүр чайың хол садып чык-сөй берген. «Акшаны кайың алырды» бо айтыртың ха-рымпы ол үр алыңар. Аро-ном Бүрбү Сагзы-биле ау-ту-рушкан. Шагдыр Куулар деп кижиниң адыңа «картофель каска» деп меге наара тур-гузуу алганар. «Төсөн» деп кы-зырак — 106 рубль 72 ко-пеек. Ону каскадан үндүргөң, хой садып чип, аргалаң «чоогал» кааланар.

Ола чылда. Казээ аймак-тың аймакчаларыңын ху-ну чооштал келген. Ону ба-рылаар хөргөңиң кайың алырды? Кара Монгуш, Бүр-бү Сагзы болгон хол бугаа-

ген белеткээң дээң 192 рубль түнүгү акшаны база би-чир алган, удааанда «кар-тофель каска» Э. Ооржактың наарады база көстүп келген. Оон түңү 191 рубль. Ол база агрономун «чогаалык» болгон. Нитизи-биле Бүрбү Сагзы 7731 рубльдан бодуңа шнжээң алган.

Каскада акшаны каскыр ха-рымдар. Оон сорулгасы — ук түнүгү бугу-бүрүн турары, пазыны ий-шанга аймакча-чыларга үлгүн, өтөгүттү чогуру үдө кылыр. Ол-ла «Сельхозхимия» каттыкшы-мыңга быттайгы үдө кол бугуалтырже аймада, турган, оон каскырды берген Татьяна Саая ол дугайын тергени эки билди. Ындыг хүлээңгелерде аныда ботка акш шнжээң алдыңарын «аргалаарың» чогаалдыкың. Бү-биле түп, алыр кижэ ол база деп чүвөңи ителге органыры ил-ертең. Оон бир кол аргазы — аймакчаларга үлгү-бик үн-түгөн акшын камдыкын бодуңа шнжээң алган. 1980 чылдан август амыг «арга-биле ол 4912 рубль «ажыда» алган.

Нитизи-биле күрүңиң ак-ша-тегениң бугуалтыр, бо-дунга шнжээңкениң Татьяна Саая сөс муң ажыг рубль-дан когаралын күрүңге чедир-ген.

Улуг Тиилелгеңиң 40 чылыңа уткуштур

ШУЛУГЛЕЛДИҢ ЧЕРИНДЕ

Псков область. Мнимо-мёт расчёдуңуң анаа дайы-ның Семен Гейченко Ала-чуртун Улуг дайымың чыл-дарында Пушкин дагыларыңа чептээ болгон оларны хос-таары дээң тулуушкунуңа киришпээң. Новгород чамыга ол аар байлагыттырган, сола-гай талакы хууң чидерген болгон совет өскө-даа дайы-чылар-биле калып ол дагылар чогуунун хемчирең келжип, Ми-хайловскон болгон Тригор-скон хостайып шылааган.

Пушкин бажыңың ажал-даның, Петергоф ордун-дун калдалагың, чорон, уйгу-чмың чок эртемдел Се-мен Степанович Гейченко фа-листит араатан эжелекчилер-ден хостайган Пушкин дагы-ларыңа 1944 чылдан төңүзүң-дө чедип келген. Россиянын өнүгүр улуг шүлүкчүңүң ады-биле холбаш ол чер-де кезээ шагда артар, ажаллап, чурттаар дээң чедип келген. Анаа бүдүн артыкан

чагыс-даа бажың чок болган, а бодауңуң кайгамчык чараш камгаладың чери харың дай-ыңарыңа хоруурадың кааны эң чер болу берген чыткан, амыа бар-ла чүвөлөр: теңиз сымырдак демилер, онгар-лар, онгарлар, миналар, чалы-баан синарап октар болган.

Пушкин камгаладың черинин чаа директору С. С. Гейченко, оон-биле кады ажил-дай берген кижилер анаа бү-гү-лө чүдүлөр биезе турганын шыкан, ам шак-ла мынд бо-лурга буураң, күжүң ра-рамалмай ажалдап турган-нал.

Гитлерки миналарын чер иштинде сапылар барык беш чыл дүргүзүң казып үндү-рүп келген. Чүгө Ыдыктың дигиң дугайыңда бейиз дөрт муң чыгым миналарын айыл чоктадыр, оортан ужулган. Пушкинниң мындыг черлерин каттап тургузар ажалдагы чок-кавы сурлар-нын чурттакчылары база ки-ришкен. Нургулайыңда-ла бот-тарың чурттаар черлери база чок ол кижилер боттары-ның ачы-дузаның саналлап, калды-даа ажалды кылып чорударыңа дуздажып ки-ринтеринге белен турган.

Александр Сергеевич Пуш-кинниң төртүңгөн хүнүңдө бээр 150 чылың таарыштыр 1949 чылда күрүңиң кайга-далды музей чери байырал-дыг ёзу-биле ачылган. Ам-ында Пушкинниң үзүңдө тур-ганы дег, шак-ла мынд. Кам-галадың ол черде дык хөй чүдүлөр дайымың коргунуң хүнерин сагылыр келер. Тригорскон, Пушкинниң ко-жалары боураң өңүктөрү Осиновтар-Вулфтар бажы-

цында, өрээлдерин бирээң-де Пушкин даң хостааның болгон каттап тургасканың дугайын тоожаң чүдүлөрүн делген көргүсөң.

— Ынчанга бөгүң-даа, гитлерки хоратан үлгүдөң-кириңден бастың чуртуусту хостаан Улуг Тиилелгеңиң 40 чылың бууууңда, камга-далдыг чөк чер Пушкинниң шүлүгүңиң чыры-биле додунган турар, орус на-ционал культураның күчүң күжү оңу додунган көстүп турар дээң бүгү чүдүлөр кылып турар бис деп, Соци-алист Күш-ажылдын Маады-ры, Ала-чуртун Улуг дайы-мың хосчуңу Семен Степа-нович Гейченко чугаалан турар.

ЧУРУКТА: Семен Степанович Гейченко (солгай талазын-дан ийнги кижэ), Пушкинорскон «Пушкинскии край» союдуңун редактору А. М. Савыгин (солгай талазында) болгон камгаладың черин аймакчалары Н. Д. Шендель бажы Т. С. Жариков (оң талазында).

Ю. БЕЛИНСКИЙНИҢ ФОТОЗУ. СЭТА-ның фотохроникасы.

ГРИППТЕН КАМГАЛАНЫР

Бо чылдын январың төңүзүңдө бээр грипптен араан кижилерин салы республикада көндөп ту-рар. Ынчанга кижэ чөдү-гөң, семтиргеш, азыраш чамыда турар кижилерге, агаарже база өскө-даа чүдүлөргө хөй саның ви-рустарың доозуналарың үндүрүп турар. Оон кожа турган кижилер даары-ма. Баз өрээл иштинде доу-рак-доозуңуң хөдөлгөңгө ол «кириккен» агаары тынган грипптен болур. Ышкан, агааралтыңмай турар өрөөлөргө аарыңың таралкычы — вирустар доурак-доозуңа үр үеңи иштинде диги артып каап турар дээрин утазаа чо-гур.

Грипптен аарыла-биле кол-да хемчег — аарыг кижилерин кадык кижилер аргазыга тургуспаз. Ага-ран уруларын ыска-сче, шкөдаже чорутпай, улуг кижилер ажиле бар-байн эмчини бажыңче ча-лаар. Бажыңга араан ки-жин тускай өрөөлгө чыт-тырар, анаа орун-деж, аяк-саваны ачылгаар. Ол өрөөлгө кадык кижилер ки-рерде аксын, думчуңа дөрт каат мария маска-биле дү-лап алган кирер. Бичиң уруларын минар шуут кирибес чугула. Чү дээр-ге, грип аарында бичиң чаштар конугат аарылаа, аарыңың аар эрттирер, оон өскөгө дастыришкын, кулак, караң аары бол-гон-чөк-ла улажыр.

Ада-неер, уруларын грип аарында камгала-ры-биле грип илентергөң үсөлдө, бажыңга улаустар чыгарган, ол ышкан грип-ти чик-даа эрттир турар кижилерге, бичиң урулар-га келер келерин чөпшө-рөөнөр. Бажың иштин са-маның азы бир демир-хууң сугта улуу омааш ишти хулаамын холан сүг-бө-2-3 каттап чур. Өрээл-дер иштин ыяла-ла агаар-лазын турар.

Грипптен эмчирең-биле аптекаларга тускай таа-рыштып кылдыңан состав-тың эмчирең чоңа салып турар. Чикээңгө анти-гриппин деп эм. Тускай дээңиң эмчирең гамма-глобулин, оксалиновал, интерферон дээр эмнэр ха-рымдар. Бо хүнерде Кы-зыл хоорайың аптека-рында үсүлдө адаттыңан эмчирең — гамма-глобулин бар. Ол эм-биле сымкыртып, ону бичиң чаштарга кылы-рын эмчлер сүмөлөп ту-рар. Гамма-глобулинде гриппке ууру тускай анти-гела дээр чүдүлөр бар. Ын-чанга эмн сымкыртып ага-ган кижилер гриппти чик эрттирер. Ажы-агы айы-биле хөй кижилерге ужу-ражыр кижилер — эмчилер, садыгжылар, консултар дээр өскө-даа боттарың грип-птен камгалаары-биле дөрт каат маралаң да-раан маскан айма үзүң-де келер шуут чугула.

Д. ОЮН, Республиканың санэпид-станциямың эмчизи.

АЖАК-КОНЧАА СҮРГЕШ...

Демир-оол Мижит-Доржу олар «эрг артыңа» ажылаар деп бодаа алтынар. Шак ми-чар коргангың чөмшөңдөң сөөрткөн» деп бичимелдиг наара көстүп келген. Ол ажалды олар 291 рубль 66 копеек кылдыр үзүлгөнөр.

Ынды, халас» акша Кара Монгуштуң чилибиз улам хайыктырган. Ол улуг, биче-даа аныг, доразыңа кассе-даа үндөүр шап алыр чан тып алган. Куза бээр дөңдө база 100 рубльдан үндүрүп ал-ган, мычанга, ол нитизи-биле 4991 рубль 38 копейкити когаралын күрүңге чедип, бодуңа шнжээң алган.

Дарганың мынд «үлгө-ри» оон аймакчаларыңа база «өөрөңгилдиг» болган. Аро-ном Бүрбү Сагзы наара тургузарыңа мергежип бер-ген. Ол кайла-даа ажалдагы турар кижилерин дээр ил-ертең. Чикээ, кайла-даа ажал-дагы турар Монгуш Кош-кар-оолдун адыңа 113 рубль ил-ерчип тургаскын, ону бодуңа шнжээң алган. Оон ийн үлгүдөң ажалдаа боор-га, ону чам-ла хажымың кириңип 1981 чылдан август Х. Монгуштуң адыңа «си-

аа Саая сөс муң ажыг рубль-дан когаралын күрүңге чедир-ген.

Улуг Тиилелгеңиң 40 чылыңа уткуштур

ШУЛУГЛЕЛДИҢ ЧЕРИНДЕ

Псков область. Мнимо-мёт расчёдуңуң анаа дайы-ның Семен Гейченко Ала-чуртун Улуг дайымың чыл-дарында Пушкин дагыларыңа чептээ болгон оларны хос-таары дээң тулуушкунуңа киришпээң. Новгород чамыга ол аар байлагыттырган, сола-гай талакы хууң чидерген болгон совет өскө-даа дайы-чылар-биле калып ол дагылар чогуунун хемчирең келжип, Ми-хайловскон болгон Тригор-скон хостайып шылааган.

Пушкин бажыңың ажал-даның, Петергоф ордун-дун калдалагың, чорон, уйгу-чмың чок эртемдел Се-мен Степанович Гейченко фа-листит араатан эжелекчилер-ден хостайган Пушкин дагы-ларыңа 1944 чылдан төңүзүң-дө чедип келген. Россиянын өнүгүр улуг шүлүкчүңүң ады-биле холбаш ол чер-де кезээ шагда артар, ажаллап, чурттаар дээң чедип келген. Анаа бүдүн артыкан

чагыс-даа бажың чок болган, а бодауңуң кайгамчык чараш камгаладың чери харың дай-ыңарыңа хоруурадың кааны эң чер болу берген чыткан, амыа бар-ла чүвөлөр: теңиз сымырдак демилер, онгар-лар, онгарлар, миналар, чалы-баан синарап октар болган.

Пушкин камгаладың черинин чаа директору С. С. Гейченко, оон-биле кады ажил-дай берген кижилер анаа бү-гү-лө чүдүлөр биезе турганын шыкан, ам шак-ла мынд бо-лурга буураң, күжүң ра-рамалмай ажалдап турган-нал.

Гитлерки миналарын чер иштинде сапылар барык беш чыл дүргүзүң казып үндү-рүп келген. Чүгө Ыдыктың дигиң дугайыңда бейиз дөрт муң чыгым миналарын айыл чоктадыр, оортан ужулган. Пушкинниң мындыг черлерин каттап тургузар ажалдагы чок-кавы сурлар-нын чурттакчылары база ки-ришкен. Нургулайыңда-ла бот-тарың чурттаар черлери база чок ол кижилер боттары-ның ачы-дузаның саналлап, калды-даа ажалды кылып чорударыңа дуздажып ки-ринтеринге белен турган.

Александр Сергеевич Пуш-кинниң төртүңгөн хүнүңдө бээр 150 чылың таарыштыр 1949 чылда күрүңиң кайга-далды музей чери байырал-дыг ёзу-биле ачылган. Ам-ында Пушкинниң үзүңдө тур-ганы дег, шак-ла мынд. Кам-галадың ол черде дык хөй чүдүлөр дайымың коргунуң хүнерин сагылыр келер. Тригорскон, Пушкинниң ко-жалары боураң өңүктөрү Осиновтар-Вулфтар бажы-

цында, өрээлдерин бирээң-де Пушкин даң хостааның болгон каттап тургасканың дугайын тоожаң чүдүлөрүн делген көргүсөң.

— Ынчанга бөгүң-даа, гитлерки хоратан үлгүдөң-кириңден бастың чуртуусту хостаан Улуг Тиилелгеңиң 40 чылың бууууңда, камга-далдыг чөк чер Пушкинниң шүлүгүңиң чыры-биле додунган турар, орус на-ционал культураның күчүң күжү оңу додунган көстүп турар дээң бүгү чүдүлөр кылып турар бис деп, Соци-алист Күш-ажылдын Маады-ры, Ала-чуртун Улуг дайы-мың хосчуңу Семен Степа-нович Гейченко чугаалан турар.

ЧУРУКТА: Семен Степанович Гейченко (солгай талазын-дан ийнги кижэ), Пушкинорскон «Пушкинскии край» союдуңун редактору А. М. Савыгин (солгай талазында) болгон камгаладың черин аймакчалары Н. Д. Шендель бажы Т. С. Жариков (оң талазында).

Ю. БЕЛИНСКИЙНИҢ ФОТОЗУ. СЭТА-ның фотохроникасы.

ГРИППТЕН КАМГАЛАНЫР

Бо чылдын январың төңүзүңдө бээр грипптен араан кижилерин салы республикада көндөп ту-рар. Ынчанга кижэ чөдү-гөң, семтиргеш, азыраш чамыда турар кижилерге, агаарже база өскө-даа чүдүлөргө хөй саның ви-рустарың доозуналарың үндүрүп турар. Оон кожа турган кижилер даары-ма. Баз өрээл иштинде доу-рак-доозуңуң хөдөлгөңгө ол «кириккен» агаары тынган грипптен болур. Ышкан, агааралтыңмай турар өрөөлөргө аарыңың таралкычы — вирустар доурак-доозуңа үр үеңи иштинде диги артып каап турар дээрин утазаа чо-гур.

Грипптен аарыла-биле кол-да хемчег — аарыг кижилерин кадык кижилер аргазыга тургуспаз. Ага-ран уруларын ыска-сче, шкөдаже чорутпай, улуг кижилер ажиле бар-байн эмчини бажыңче ча-лаар. Бажыңга араан ки-жин тускай өрөөлгө чыт-тырар, анаа орун-деж, аяк-саваны ачылгаар. Ол өрөөлгө кадык кижилер ки-рерде аксын, думчуңа дөрт каат мария маска-биле дү-лап алган кирер. Бичиң уруларын минар шуут кирибес чугула. Чү дээр-ге, грип аарында бичиң чаштар конугат аарылаа, аарыңың аар эрттирер, оон өскөгө дастыришкын, кулак, караң аары бол-гон-чөк-ла улажыр.

Ада-неер, уруларын грип аарында камгала-ры-биле грип илентергөң үсөлдө, бажыңга улаустар чыгарган, ол ышкан грип-ти чик-даа эрттир турар кижилерге, бичиң урулар-га келер келерин чөпшө-рөөнөр. Бажың иштин са-маның азы бир демир-хууң сугта улуу омааш ишти хулаамын холан сүг-бө-2-3 каттап чур. Өрээл-дер иштин ыяла-ла агаар-лазын турар.

Грипптен эмчирең-биле аптекаларга тускай таа-рыштып кылдыңан состав-тың эмчирең чоңа салып турар. Чикээңгө анти-гриппин деп эм. Тускай дээңиң эмчирең гамма-глобулин, оксалиновал, интерферон дээр эмнэр ха-рымдар. Бо хүнерде Кы-зыл хоорайың аптека-рында үсүлдө адаттыңан эмчирең — гамма-глобулин бар. Ол эм-биле сымкыртып, ону бичиң чаштарга кылы-рын эмчлер сүмөлөп ту-рар. Гамма-глобулинде гриппке ууру тускай анти-гела дээр чүдүлөр бар. Ын-чанга эмн сымкыртып ага-ган кижилер гриппти чик эрттирер. Ажы-агы айы-биле хөй кижилерге ужу-ражыр кижилер — эмчилер, садыгжылар, консултар дээр өскө-даа боттарың грип-птен камгалаары-биле дөрт каат маралаң да-раан маскан айма үзүң-де келер шуут чугула.

Д. ОЮН, Республиканың санэпид-станциямың эмчизи.

АЖАК-КОНЧАА СҮРГЕШ...

Демир-оол Мижит-